

Een duik in het sportieve leven van Vlaanderen

Op zoek naar bronnen voor sportgeschiedenis

Geschiedenis is een onderwerp dat niet iedereen bekoort. Wie zijn publiek toch wil boeien, kan het proberen met populaire onderwerpen zoals sport. Een artikel of reeks artikelen schrijven over de geschiedenis van lokale sportdisciplines of – verenigingen behoort tot de mogelijkheden. Maar hoe begin je daaraan?

De hoeksteen van het historisch onderzoek is, naast bronnenkritiek, de heuristiek of de leer van het vinden. Een goed artikel begint bij het zoeken naar de juiste informatie en bronnen. Waar begin je de zoektocht? Welke zoekinstrumenten zijn er voorhanden? Neem bijvoorbeeld een onderzoek dat zich toespitst op de impact van de Eerste Wereldoorlog op het sport- en ontspanningsleven in een bepaalde regio. Ongepubliceerde bronnen zoals officiële stukken, egodocumenten en sporen van lokale verenigingen kan je vinden in landelijke bewaarinstellingen, waaronder Algemeen Rijksarchief, SOMA, Letterenhuis, Liberaal Archief, ADVN, KADOC-KU Leuven en Amsab-ISG. Stads- en gemeentearchieven zijn niet overal even goed uitgebouwd, maar kunnen een schat aan informatie bewaren over het plaatselijke verenigingsleven. Misschien werden bij de heemkundige kring zelf sportarchieven in bewaring gegeven. Of wie weet bezit een naburige heemkundige kring andere interessante collecties of archieven. Wie nog verder wil gaan, kan zelf op zoek naar materiaal dat niet terecht kwam in een erfgoedbewaarplaats en bewaard bleef op de zolders of in de kelders van oud-leden van verenigingen.

Een zoektocht naar mogelijke bronnen wordt al snel een hele opgave. Je kan bij al deze instellingen apart te rade gaan, maar er bestaat een sneller kanaal om private bronnen op te sporen, namelijk www.archiefbank.be. Archiefbank Vlaanderen verzamelt de archievenoverzichten van professionele bewaarplaatsen en brengt daarnaast lokale bewaarders, zoals verenigingen en particulieren, in

Mapjes met wedstrijd fiches van de jeugd ploegen van de Gantoise 1958-59. Archief Arschodt

kaart. In de databank zijn basisbeschrijvingen opgenomen van zowel archieven als van documentaire verzamelingen van private personen, families, verenigingen en bedrijven. In een korte inhoudsomschrijving worden de bewaarde bronnen en thema's toegelicht. Daarbij kan je doorklikken naar nadere toegangen zoals inventarissen of digitale reproducties van stukken. De hoofddoelstelling bij de registratie van het erfgoed is het sensibiliseren en bevorderen van het archiefbewustzijn in Vlaanderen. Dit is een werk van lange adem. De voorlopige resultaten vormen desalniettemin een heuristisch instrument en een eerste stap in een onderzoek.

Naar een volledig overzicht van bronnen in Vlaanderen

Sinds de oprichting van Archiefbank Vlaanderen wordt gewerkt aan het samenbrengen van alle bestaande overzichten van bewaarinstellingen. Zo moet je niet één voor één de websites en archievenoverzichten van verschillende instellingen doorzoeken, maar zoek je ineens door alles. De stichtende partners, namelijk ADVN, Liberaal Archief, Amsab-ISG en KADOC-KU Leuven, leverden als eersten hun overzichten, waarna andere landelijke, regionale en zelf lokale bewaarinstellingen volgden. Nog steeds worden samenwerkingsverbanden opgezet met het erfgoedveld om archievenoverzichten en resultaten van bevragingen op te nemen in Archiefbank. Steeds meer nieuwe erfgoeddatabanken en -tools zien het licht. Deze nieuwe applicaties worden opgevolgd om een mogelijke connectie tussen de databanken te onderzoeken. Zo wil Archiefbank het archievenoverzicht voor Vlaanderen vervolledigen.

Archiefbank Vlaanderen brengt enkel informatie over archieven van personen, families, verenigingen en bedrijven samen. Overheidsbronnen worden niet opgenomen, maar private archieven bewaard in publieke instellingen zijn wel terug te vinden in Archiefbank. Een complementaire overzichts-databank voor overheidsarchieven staat op stapel, maar intussen blijft een bezoek aan het Algemeen Rijksarchief, regionale en provinciale diensten of een stadsarchief noodzakelijk.

Er zijn uiteraard ook instellingen waarmee tot op heden geen samenwerking tot stand kwam, zoals SOMA en FelixArchief Antwerpen. Hieronder volgt een (indicatieve) lijst van instellingen en databanken die samenwerken met Archiefbank of waarmee voorbereidingen getroffen worden om een grote hoeveelheid beschrijvingen op te laden:

Instellingen en databanken waarvan de private archieven zijn opgenomen in Archiefbank:

- Algemeen Rijksarchief en de Rijksarchieven in de Vlaamse Provinciën (www.arch.be)
- Provinciaal Archief West-Vlaanderen en enkele lokale archiefdiensten (probat.westvlaanderen.be)

- circa 40 stads- en gemeentearchieven (van in totaal 327 in Vlaanderen en Brussel)
- Centrum voor Architectuurarchieven, Evadoc, Aartsbisschoppelijk archief, bisdom Brugge en Gent, parochies, de culturele archiefinstellingen AMVB, Liberaal Archief, Amsab-ISG, ADVN en KADOC-KU Leuven (www.odis.be)
- geregistreerde verzamelingen in Erfgoedplus.be
- Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
- Historisch Informatiepunt Limburg (HIP Limburg)
- Vlaams Theater instituut (VTi)
- Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis
- Universiteitsbibliotheek van Gent
- Alle heemkundige kringen aangesloten bij Heemkunde Gouw Antwerpen en uit de regio van erfgoedcel TERF

Er wordt gewerkt aan een koppeling met volgende databanken:

- Agrippa (Letterenhuis)
- Archiefbank Kempen (enkele gemeenten en erfgoedcellen uit de provincie Antwerpen)
- Muziekbank (Resonant)
- Interne databank van de erfgoedcel Pajottenland en Zennevallei
- Interne databank van het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG)

Met zo'n 9340 geregistreerde archieven, waarvan 6673 zichtbaar eind 2013, groeit Archiefbank naar een steeds vollediger overzicht voor Vlaanderen.

De sportcampagne: aanpak en resultaten

In 2010 maakte Archiefbank de balans op na vijf jaar werking. Hieruit bleek dat er in de verzamelde informatie enkele blinde vlekken aanwezig waren. Zo waren archieven en collecties rond sport en ontspanning, eetcultuur, onderwijs en wetenschap, bedrijfsgeschiedenis, lokale verenigingsarchieven van Limburg en West-Vlaanderen en kunstenaarsarchieven ondervertegenwoordigd. Om deze hiaten aan te pakken werd de focus gewijzigd van het verzamelen van bestaande overzichten uit bewaarplaatsen naar een thematische prospectieaanpak. Tijdens de Olympische Spelen van 2012 lanceerde

Foto van een dankbare bokskampioen uit het archief van Gust Arschodt, s.d.

Archiefbank haar eerste campagne rond sporterfgoed.

Partners uit de erfgoedsector, zoals Sportimonium en het Wielermuseum Roeselare, ondersteunden de actie. Aan de hand van bekende voorbeelden, zoals het archief van KSV Waregem, de Koninklijke Belgische Voetbalbond, volleybalclub Knack Roeselare en sportcoach Gust Arschodt, werden clubs aangeschreven via de sportkoepels en lokale sportfunctionarissen om markant erfgoed te signaleren. Daarnaast werd een enquête verstuurd naar alle eersteklassevoetbalclubs en werden teasers gelanceerd zoals een webtentoonstelling rond wielergeschiedenis. In de Expertclass Sportmanagement aan de VUB werd promotie gemaakt. Verder bevraagden vrijwilligers verenigingen in samenwerking met de erfgoedcellen in een pilootproject in Vlaams-Brabant.

De prospecties resulteerden in een toename van 36 beschrijvingen in 2012 en van 67 in 2013. Een stijging van respectievelijk 17% en 27% sportarchieven.

In 2014 zijn er in het najaar alvast zo'n 70-tal nieuwe sportarchieven opgenomen. Het gaat meestal om archieven en collecties die nog ter plaatse bewaard worden. De aantallen zijn bescheiden, maar het vergt ook heel wat inspanning om sportclubs en -verenigingen te overtuigen om gegevens over hun erfgoed te geven. Ten eerste komt dit omdat er vaak weinig voeling met of interesse in erfgoed en geschiedenis is. De kennis daarvan is erg beperkt en sportverenigingen beseffen niet dat ook derden interesse hebben in hun geschiedenis. Pas als een vereniging voor een jubileumjaar staat, voelt men de nood om in het verleden te duiken en iets met erfgoed te doen. Helaas is het meeste materiaal dan al verdwenen. Het ontbreken van een sterke centrale erfgoedpartner met de nodige expertise op het vlak van documentair erfgoed maakte de opdracht niet eenvoudiger. Sportimonium zette wel zijn schouders onder de campagne, maar is eerder bedreven in het beheer van museale collecties. Daarnaast staat Archiefbank als landelijke organisatie ver van de wijdverspreide lokale clubs.

Het verbaast dan ook niet dat de respons op oproepen en enquêtes bijzonder gering was. De tijdsintensieve individuele benadering loonde het meest. De inzet van vrijwilligers, die in hun eigen regio op zoek gaan naar sporterfgoed, bleek dan ook succesvol. Alle (gepubliceerde) resultaten zijn terug te vinden in de campagnepagina op de website of door gericht te zoeken op het trefwoord "sport". In totaal zijn zo'n 318 sport- en ontspanningsarchieven geregistreerd in Archiefbank, waarvan zo'n 50-tal (nog) niet getoond worden op vraag van de bewaarder. De sportarchieven die bij heemkundige kringen in bewaring werden gegeven, zijn daar nog niet altijd aan toegevoegd omdat zij vaak verscholen zitten tussen andere thema-archieven in een heel algemene collectieomschrijving per heemkring.

Antwerpse Zwem- en Reddersvereniging, 1907.

Ruw geschat zijn de opgenomen sportarchieven gemiddeld één strekkende meter groot. De schuttersgilden en turnbonden zijn het best vertegenwoordigd, gevolgd door de wiel- en voetbalarchieven en de volkssporten. Zwembonden, korfbalverenigingen, volleybalclubs, basketbalploegen, wandelverenigingen, enzovoort komen sporadisch aan bod. Jonge sporten in België, zoals de vechtsporten en wintersporten, zijn amper terug te vinden. Op het vlak van diversiteit is er bijgevolg nog werk aan de winkel. De campagne is lopende.

Samen voor sporterfgoed in jouw regio

Het is duidelijk dat er nog heel wat sporterfgoed niet vanonder het stof werd gehaald. Heb je intussen ook zin gekregen in sportgeschiedenis? Misschien kunnen we er samen iets moois van maken.

Archiefbank wil samenwerken met heemkringen en individuen die in hun eigen regio op zoek gaan naar sportschatten. Graag roepen we kringen op om een item rond sportgeschiedenis op te nemen in hun tijdschrift en zo aandacht te vragen voor dit interessante erfgoed en verleden. Zo kunnen heemkundigen andere verenigingen sensibiliseren omtrent het belang van het verenigingserfgoed.

Wil je zelf mee op zoek gaan naar sporterfgoed in jouw regio of wil je met de heemkring deelnemen aan het project? Wens je meer informatie? Neem dan contact op met Katrien Weyns, archiefconsulent van Archiefbank Vlaanderen (katrien.weyns@archiefbank.be of 016 32 35 44). Je staat er niet alleen voor. Archiefbank zorgt voor de nodige introductie, begeleiding en verzekering.

Een man uit Limburg signaleerde deze mooie affiche aan Archiefbank.

Hoe begin je aan een onderzoek over sporterfgoed?

Je wilt een artikel schrijven of een tentoonstelling opzetten. Hoe begin je daaraan? Als eerste bepaal je het onderwerp van het artikel, onderzoek of de tentoonstelling. Als je weet wat je wilt beschrijven, krijg je een idee van welke soorten documenten en voorwerpen in aanmerking komen om nader te bestuderen. Vervolgens ga je na in welk soort archieven of collecties je deze informatie kan terugvinden. Je zal een persoonlijk dagboek bijvoorbeeld niet snel terugvinden in het archief van het departement Onderwijs, maar eerder in een persoonsarchief. Een onderzoek naar lokale sportgeschiedenis zal wellicht gebruik maken van informatie in archieven van lokale sportverenigingen, sportfiguren, supportersclubs en de collecties van supporters. Daarnaast kan je informatie vinden in de pers of in de archieven van koepelverenigingen.

Wanneer je onderzoek geografisch beperkt is, kan je alvast kijken in Archiefbank welke archieven er in één of meerdere gemeenten bewaard zijn. Ga naar www.archiefbank.be en geef in de oranje box rechts bijvoorbeeld de naam van de gemeente in. Zo ga je

Snel zoeken in alle informatie in de databank waarin ergens de naam van de gemeente voorkomt. Je krijgt fiches van archieven en collecties die bewaard worden in de gemeente, maar ook alle fiches waar de naam van de gemeente als trefwoord aan toegekend is of waarvan de naam voorkomt in de inhoudsbeschrijving. Krijg je een te lange resultaatslijst dan kan je beter gericht zoeken: kies in het linker menu *Zoeken in de databank > Gericht zoeken*. Als je hier een gemeente opgeeft, verschijnen in een keuzelijst alle bewaarplaatsen in deze gemeente. Je kan de relevante bewaarplaatsen één voor één toevoegen met de knop Meer en vervolgens zoeken. Nu krijg je enkel de archieven en collecties die in een bepaalde gemeente bewaard zijn.

Hiermee vat je nog niet de archieven die bewaard zijn buiten de gemeente van je onderzoek. Lokaal erfgoed kan ook elders ondergebracht zijn. Soms is de herkomst genoteerd in de titel van het archief of de collectie zoals *Archief Koninklijke Basketball Club Siemens Gent*, maar dat is niet altijd het geval. Om een volledig beeld te krijgen zoek je best op de naam van de vereniging. Welke verenigingen actief zijn in je regio kan je navragen bij de sportdienst. Verdwenen verenigingen vragen meer opzoekwerk. Je kan bijvoorbeeld lijsten van aangesloten verenigingen opdiepen uit de archieven van de federaties van de verschillende politieke strekkingen, die je in ADVN, KADOC-KU Leuven, Amsab-ISG of Liberaal archief vindt. Als je een relevant spoor vindt in Archiefbank, kan je in de beschrijving onder de kop *Referentie* contactinformatie vinden van de bewaarplaats. Je maakt een afspraak en begeeft je ter plaatse om het archief of de collectie te bekijken.

Vind je van een vereniging niets terug in Archiefbank, dan moet je zelf op pad in de regio op zoek naar sporen. Weten sleutelfiguren in het dorp waar iets bewaard is? Vind je informatie in de pers? De resultaten van dergelijke intensieve zoektocht laat je liever niet verloren gaan. Signaleer verloren gewaande archieven en collecties via het aanmeldingsformulier op de website van Archiefbank Vlaanderen.

Onderzoekspistes

Enkele algemene onderzoekspistes rond de sportarchieven zijn:

- studie naar de sociaal-economische positie van schuttersgilden in de regio en de instandhouding van hun tradities
- de professionalisering in het turnen, wielersport, voetbal, ...
- onderzoek naar de concurrentie tussen sportverenigingen in de verzuilde maatschappij van het begin van de 20ste eeuw in de regio
- biografieën van sportfiguren
- de geschiedenis van lokale volksspelen als gaai-bol, vinkenzetten, trogbol, kaatsen, ...

In de sportcampagne stootte Archiefbank alvast op enkele interessante archieven, waar je misschien zelf mee aan de slag kan:

- schrijf de biografie van sportlegende Gust Arschodt (1909-1994), zwemkampioen, trainer en promotor van verschillende disciplines
- schrijf de biografie van wielersportfanaat André Verwacke (1929-2008)
- de geschiedenis van het karabijnschieten in de streek rond Lummen aan de hand van de archieven van de karabijnschuttersgilden Sint-Lambertus Laren (1904-2009), Sint-Trudo Linkhout ([1716]-2009) en Sint-Jan Thiewinkel (1881-2009)
- de geschiedenis van Waregem Koerse aan de hand van het archief van Waregem Koerse (1854 – 2005) en de collectie van familie Coornaert-Talpe (1947-2005)
- de geschiedenis van de Koninklijk Modern Skaters Club uit Wilrijk (1921-heden)
- de geschiedenis van de Koninklijke Antwerpsche Zwemclub – Scaldis (1895-heden)

Katrien Weyns

Archiefconsulent Archiefbank Vlaanderen

